

„PRZEGLĄD OSTROŁĘCKI” JAKO LOKALNY INSTRUMENT POLITYCZNY SANACJI

“OSTROŁĘKA REVIEW” AS A LOCAL POLITICAL INSTRUMENT OF “SANACJA”

Celem artykułu jest zaprezentowanie „Przeglądu Ostrołęckiego” jako organu władzy sanacyjnej i instrumentu politycznego w propagowaniu programu tej formacji politycznej w powiecie ostrołęckim.

„Przegląd Ostrołęcki” ukazywał się od 29 stycznia do 27 grudnia 1936 roku, jako jedna z dwóch mutacji¹ „Przeglądu Łomżyńskiego”, zapoczątkowany numerem trzecim odpowiadającym numerowi pisma macierzystego. Pojawił się w czasie dekompozycji obozu związanego z osobą nieżyjącego już Józefa Piłsudskiego. Redaktorem naczelnym został Witold Raganowicz, o czym poinformowano dopiero w numerze czwartym². Najczęściej poza redaktorem naczelnym artykuły pisał Franciszek Gawroński oraz autorzy nieidentyfikowalni lub korespondenci z terenu. Zdecydowana większość artykułów ukazywała się bez podpisów, często opatrzona kryptonimami. Przejęto też łomżyńską winiętę uszczegółowiającą obszar oddziaływania, który obejmował powiaty: łomżyński, ostrołęcki, ostrowski, szczuczyński i wysokomazowiecki. Od numeru dziesiątego wykaz powiatów usunięto – pozostał tylko podtytuł „Tygodnik Ilustrowany”, aczkolwiek zachowano kroniki pochodzące z powiatów wymienionych wcześniej. Do numeru szesnastego czasopismo zawierało dziewięć stron, następnie zmniejszono objętość do sześciu.

W pierwszej edycji poinformowano, że redakcja znajduje się w Ostrołęce przy ulicy Kościuszki 68, niebawem czytelnicy mogli się dowiedzieć o siedzibie w Łomży przy ulicy Sienkiewicza i oddziale zlokalizowanym w Ostrołęce przy ulicy Farnej, następnie przy Gomulickiego. W numerze ósmym poinformowano, że wydawcą jest Upoważniony Komitet Wydawniczy, a redaktorem odpowiedzialnym Zygmunt Cybulski.

„Przegląd” należał do grupy gazet sanacyjnych typowych dla prowincjonalnych obszarów, których przykłady z Mazowsza stanowią: „Tygodnik Gostyniński”, „Głos

---

* dr hab., Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe

¹ Drugą mutacją był „Przegląd Szczuczyński”

² W 73 rocznicę powstania styczniowego. *Wolność i Niepodległość*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 4, 26 I 1936 r.

Pracy” w Kutnie, „Do Pracy” w Pułtusku³, „Mazur” w Makowie Mazowieckim⁴. Historyk prasy i najnowszej historii Polski Andrzej Notkowski wymienił blisko półtora tysiąca gazet ukazujących się w Polsce w okresie międzywojennym⁵, podobnie Ryszard Kowalczyk⁶. Po 1935 roku wzmożyły się działania rządu na rzecz poszerzenia bazy społecznej sprzyjającej rządzącym. Urzędujący w tym czasie premier Marian Zyndram-Kościałkowski podjął decyzję o wzmoczeniu akcji prasowej polegającej na ujednoczeniu i kontroli podawanych w prasie informacji⁷. Celem uczyniono dążenie do uczynienia z prasy instrumentu wspierania pomajowej władzy⁸, sławiącej jej sukcesy, mobilizującej społeczeństwo do aktywności na rzecz państwa, piętnującej „partyjnictwo” i „burzycieli” porządku publicznego.

Wymagającą konkurencję „Przegląd” posiadał w związanej z łomżyńską kurią i endecją „Sprawą Katolicką”. W powiecie ostrołęckim, należącym do województwa białostockiego i łomżyńskiego okręgu wyborczego, dominowała narodowa demokracja⁹. Z wymienionym wyżej tygodnikiem „Przegląd” prowadził ostre spory, atakując „rozpolitykowaną część kleru”, a jednocześnie wzniośle nawiązując do świąt kościelnych¹⁰. Z krytyką spotkał się też „organ wstecznictwa” – „Mały Dziennik” wydawany w Niepokalanowie¹¹.

³ Por. A. Notkowski, *Prasa w systemie propagandy rządowej w Polsce (1926–1939). Studium techniki władzy*, Warszawa–Łódź 1987, s. 333–334; A. Paczkowski, *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980, s. 1943–176.

⁴ J. Gołota, „Mazur”. *Makowski tygodnik polityczno-społeczny i zawodowy*, „Zeszyty Naukowe OTN” 1998, nr 12, s. 191–210; o ogólnopolskiej prasie sanacyjnej pisali m.in.: J. Łojek, J. Myśliński, W. Władysław, *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa 1988, s. 107–111; T. Milczarek, *Prasa w systemie politycznym Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, Sosnowiec 2009, s. 36–45.

⁵ A. Notkowski, op. cit.

⁶ R. Kowalczyk, *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*, Poznań 2002, s. 127–162.

⁷ AAN, MSW, Dep. II Polityczny, sygn. 929, „Biuletyn społeczno-polityczny” 1936, nr 11.

⁸ Por. A. Notkowski, op. cit., s. 45; R. Habielski, *Polityczna historia mediów Polsce w XX wieku*, Warszawa 2009, s. 50–88.

⁹ L. Krzywicki (red.), *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, Warszawa 1921, t. II, s. 16–17; H. Danis, *Zachowania wyborcze ludności powiatu ostrołęckiego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r.*, maszynopis, Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrołęce, Ostrołęka 1989, tab. nr 14, s. 148–149; T. i W. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1922–1927*, Poznań 1923; T. i K. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1928–1933*, Poznań 1928; *Sejm i Senat 1935/1940*, Warszawa 1936; *Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 5 i 12 listopada 1922*, Warszawa 1926; *Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 4 i 11 marca 1928 r.*, w: *Statystyka Polski*, t. X, Warszawa 1930; *Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu z dnia 16 i 23 listopada 1930 r.*, w: *Statystyka Polski*, ser. C, z. 4, Warszawa 1935.

¹⁰ *Tradycja – świadectwem mocy trwania i źródłem siły twórczej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 15, 12 IV 1936 r.

¹¹ (R.W.) *Obskurantyzm Tryumfujący. Sztuka malarska na cenzurowanym wojującym obskurantyzmu. Braciszkanie z „Małego Dziennika” uważają macierzyństwo za pornografię*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 45, 8 XI 1936 r.

Tabela 1. Głosy zdobyte przez poszczególne partie w wyborach parlamentarnych w latach 1919–1930 (procent)

		ZLN	BBWR	„Piast”	SCH	„Wyzwolenie”	PPS	Żydzi
Ostrołęka (powiat)	1919	70,10				12,40	1,40	6,85
	1922	72,02		3,12		10,41	4,54	7,19
	1928	38,24	15,98		9,35	22,08		7,83
	1930	69,21	18,43	9,01				2,82
Ostrołęka (miasto)	1919	56,90				1,40	8,40	33,13
	1922	40,90		0,25		3,39		31,08
	1928	13,29	18,25		0,50	20,47		42,64
	1930	21,24	44,01	10,17				22,63

Zródło: J. Gołota, Ostrołęka. Miasto i powiat w okresie międzywojennym, Ostrołęka 2002.

W wyniku wyborów, które odbyły się we wrześniu 1935 roku¹², w okręgu nr 42 (Łomża) posłem BBWR został po raz pierwszy mieszkaniec Ostrołęki, dr Adam Kukliński¹², lekarz, dyrektor szpitala powiatowego, prezes Rady Miejskiej, członek zarządu gminnego powiatowego oddziału Związku Strzeleckiego, powiatowego Oddziału Związku Rezerwistów i PCK, zdobywając 55 504 głosów, przy frekwencji 53,98%, spowodowanej bojkotem wyborów przez opozycję¹³.

„Przeгляд” pojawił w 1936 roku, już po upadku BBWR – którego rozwiązanie „Przeгляд” zbagatelizował¹⁴. Poszukiwano wtedy nowych form organizacyjnych sanacji. W stolicy województwa strukturę BBWR rozwiązano w listopadzie 1935 roku¹⁵. W nowej przestrzeni politycznej tworzono Kluby Społeczne – w Białymstoku, Łomży i innych miastach powiatowych. Na czele klubu w Łomży stanął Witold Raganowicz – naczelny „Przeładu Łomżyńskiego”. W Ostrołęce klub powstał w marcu 1936 roku.

W artykule wstępnym redakcja zwracała się do szerokiego grona odbiorców: „„Przeгляд Ostrołęcki” poruszać będzie najaktualniejsze sprawy dotyczące się powiatu ostrołęckiego, służyć będzie najszerszym rzeszom społeczeństwa, będzie organem, który odzwierciedlać będzie przejawy życia naszego terenu. Będzie on nauczycielem, doradcą – będzie zawsze orędownikiem każdej słusznej sprawy [...] tedy znajdzie się wszędzie w domu rolnika, rzemieślnika, kupca i urzędnika”¹⁶.

Apologia sanacji i silnej władzy wykonawczej

Jako motto wybrano sztandarowe hasło sanacji „Prawem naczelnym – dobro Państwa”, które nawiązywało do strategicznej misji politycznej piłsudczyków wyartykułowanej przez czołowego ideologa sanacyjnego Adama Skwarczyńskiego¹⁷. Desy-

¹² J. Gołota, Ostrołęka. *Miasto i powiat w okresie międzywojennym*, Ostrołęka 2002.

¹² *Sejm i Senat 1935/1940*, Warszawa 1936.

¹³ CAMSW UWB 424/25, k. 82, 99.

¹⁴ *Ludzie i przyzwyczajenia*, „Przeгляд Ostrołęcki” nr 28, 19 VII 1936 r.

¹⁵ H. Majecki, *Obóz sanacyjny w Łomżyńskim w latach 1928–1939*, „Studia Łomżyńskie” 1993, z. IV, s. 70.

¹⁶ *Od redakcji*, „Przeгляд Ostrołęcki” nr 3, 29 I 1936 r.

¹⁷ A. Skwarczyński, *Myśli o nowej Polsce*, Warszawa 1931.

gnatami hasła uczyniono: dobro wspólne, mocarstwowość zewnętrzną, gotowość do obrony¹⁸, silną władzę wewnętrzną, solidaryzm społeczny – „zjednoczenie narodowe”. W tym kontekście podnoszono walory konstytucji kwietniowej, która, zdaniem „Przeglądu”, wzmocniła władzę wykonawczą przez: „przywrócenie i ugruntowanie autorytetu Głowy Państwa i rządu, ukrócenie szkodliwego sejmowładztwa, zabezpieczenie równowagi między naczelnymi organami władzy państwowej pozostającej pod zwierzchnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej” i zapewniała porządek demokratyczny¹⁹. „Rząd musi zastosować szybkie i surowe zarządzenia, by społeczeństwo przed anarchią obronić”²⁰. „Cel uświęca środki. Prawo musi triumfować”²¹.

Oczywiście Polska to Józef Piłsudski²²; w dniu quasi-święta państwowego, czyli imienin Marszałka²³, pisano: „z nadejściem tego dnia zabije mocniej serce każdego Polaka. Rolnik wyszedłszy na swój zagon, objąwszy wzrokiem swoją ziemię, odetchnął z ulgą – bowiem stąpił po swojej własnej ziemi, po ziemi, której nie depce już koń ciemniejszy rosyjskiego – bo oto ten, który wszystko poświęcił dla narodu, swoje szczęście i wielkość, swoim Czynem, niezmordowaną pracą, zaparciem się siebie – uwolnił Tę, «co nie zginęła» z kajdan niewoli. Każdy zaś, w kim bije serce prawego człowieka, w dniu dzisiejszym ślubować musi, że nic nie uroni z wielkiej spuścizny największego Syna Polski, jakiego kiedykolwiek ziemia polska wydała”²⁴. Anonsowano²⁵ i relacjonowano²⁶ ostrołęckie i krajowe uroczystości żałobne przypadające w rocznicę śmierci Marszałka.

W dziesięciolecie przewrotu majowego bez komentarza przytoczono rozkaz Józefa Piłsudskiego ogłoszony po zakończeniu walk, kończący się często cytowaną frazą: „Niech Bóg, nad grzechami litościwy, nam odpuści i rękę karzącą odwróci, a my stań-

¹⁸ F. Gawroński, *Przysposobienie Wojskowe*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 43, 25 X 1936 r.

¹⁹ *Rodowód konstytucji kwietniowej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 17, 26 IV 1936 r.

²⁰ *Endecja przed sądem opinii publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III 1936 r.

²¹ FR. Gawroński, *Polityka prawa i rozumu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 38, 20 IX 1936 r.; por. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2001, s. 502, 506; M. Kallas, *Historia ustroju Polski*, Warszawa 1996, s. 325–326, E. Borkowska-Bagińska, K. Krasowski, B. Lesiński, J. Walechowicz, *Historia państwa i prawa Polski. Zarys wykładu*, Poznań 1994, s. 238.

²² Por.: P. Cichoracki, *Legenda i polityka. Kształtowanie się wizerunku Marszałka Józefa Piłsudskiego w świadomości zbiorowej społeczeństwa polskiego w latach 1918–1939*, Kraków 2005; H. Hein-Kircher, *Kult J. Piłsudskiego i jego znaczenie dla państwa polskiego, 1926–1939*, Warszawa 2008; A. Galiński, *Marszałek Józef Piłsudski budowniczy Polski. Próba charakterystyki, Materiał dla szkół i dla urządzających obchody ku czci Józefa Piłsudskiego*, Poznań 1939; K. Hłakowiczówna, *Wiersze o Marszałku Józefie Piłsudskim*, Warszawa 1939; J. Bandrowski, *Pod Belwederem. O Józefie Piłsudskim*, Warszawa 1936; W. Sieroszewski (red.), *Idea i czyny Józefa Piłsudskiego*, Warszawa 1934; K.A. Jeżewski (red.), *W blasku legendy*, Paryż 1988.

²³ *Księga zbiorowa ku czci Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w dniu Jego Imienin*, Warszawa 1935.

²⁴ W.R., *A kiedy nadejdzie dzień 19 marca*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 11, 15 III 1936 r.; *Hold Wielkości*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.

²⁵ *Uroczystości żałobne w dniu 12 maja r.b.*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 18, 3 V 1936 r.

²⁶ (Kabe), *Matka i serce syna*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 19, 17 V 1936 r.

my do naszej pracy, która ziemię naszą wzmacnia i odradza”²⁷. Nawet myśli świąteczne spod pióra Radgowskiego nawiązywały do wielkiego dzieła J. Piłsudskiego²⁸.

Po śmierci Komendanta państwo utożsamiano z prezydentem Mościckim²⁹, kreując jednocześnie Edwarda Rydza-Śmigłego jako Wodza Naczelnego³⁰. „Sile zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej służy atmosfera współpracy Prezydenta Rzeczypospolitej z Wodzem Naczelnym, Człowieka, który skupia w sobie jednolitą i niepodzielną władzę państwową, z Człowiekiem będącym szafarzem sił żywotnych narodu, to atmosfera rzeczywistej siły i stabilności”³¹. Na 10-lecie prezydentury Mościckiego w odezwie redaktor naczelny pisał: „Żyje On życiem Narodu – Jego troskami są troski całego Państwa, szczęściem jego – szczęście Ojczyzny”, mając przy boku godnego następcę Wielkiego Marszałka – Naczelnego Wodza gen. Śmigłego-Rydza³², a w dzień imienin perorowano: „bo wszyscy w Polsce od niemal dziesięciu lat jesteśmy pod urokiem postaci wielkiego uczonego, pełnej niewysłowionego czaru harmonii między tym, co w prof. Mościckim jest indywidualnego, a tym, co się łączy z życiem zbiorowym”³³.

Rydz-Śmigły bardzo szybko na mocy testamentu Piłsudskiego „stał się duchowym przewodnikiem, który dał wielkie zadania, kazał się skupić pod hasłem obrony Polski, by stała się silną”³⁴. A w dzień imienin pozdrawiano „godnego następcę Wodza Narodu – serca wszystkich Polaków zabijają mocniej – myśli ulecą hen do zacisznych murów Gen[eralnego] Inspektoratu Sił Zbrojnych”³⁵, z którym synonimicznie wiązano „podciągnięcie Polski wzwyż”³⁶, zapewniano o radości i szacunku całego kraju z powodu wręczenia Śmigłemu-Rydzowi buławy marszałkowskiej³⁷.

Hołdy zbierali też przemierzy. Broniono poczynań rządu Zyndramy-Kościałkowskiego: „Pan premier stwierdził, że Rząd nie zawiódł zaufania Izby, pro-

²⁷ J. Piłsudski, *Rozkaz do żołnierzy 22 maja 1926 r.*, w: idem, *Pisma zbiorowe*, Warszawa 1989–1991, t. IX, s. 11.

²⁸ (R), *Myśli świąteczne*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 52, 27 XII 1936 r.

²⁹ A. Chojnowski, *Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926 – 30 IX 1939*, w: A. Chojnowski, P. Wróbel, *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 214–216.

³⁰ W. Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski 1964–1945*, Londyn 1956, t. II, s. 593–594; W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2005*, Warszawa 2006, s. 79 i n.; C. Brzoza, A.I. Sowa, *Historia Polski 1918–1945*, Kraków 2006, s. 337; T. Jędruszczak, *Piłsudzczy bez Piłsudskiego*, Warszawa 1963;

D. Bunikowski, *Prawo hegemonii w Polsce piłsudczykowskiej*, w: M. Wołos, K. Kania (red.), *Polska bez Marszałka Piłsudskiego, zbiór studiów*, Toruń 2008, s. 240.

³¹ (Kos) *Źródło siły i stabilności*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 50, 13 X 1936 r.

³² W.R., *Złożmy Hołd*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 7 VI 1936 r.

³³ *Prezydent Ignacy Mościcki*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 5, 2 II 1936 r.

³⁴ I.B., *Wielka treść*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 31, 2 VIII 1936 r.; B.N., *Wskazania*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 21, 9 VIII 1936 r.; K.O., *Masy chłopskie mają wytyczoną drogę*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.; (T.) *Konieczne skupienie*, ibidem.

³⁵ *Dostojny Solenizant*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 11, 15 III 1936 r.

³⁶ (R) *Myśli świąteczne*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 52, 27 XII 1936 r.

³⁷ W. Raganowicz, *Nowa Karta dziejów*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 45, 8 XI 1936 r.

gram prac nakreślony przez siebie został całkowicie wykonany [...] wielki nacisk położony na program Rządu odnoszący się do zagadnień interesów wsi naszej”³⁸.

Nominacja Felicjana Sławoja Składkowskiego³⁹ została przyjęta bardzo ciepłym artykułem Gawrońskiego, którego śródtytuły ilustrowały program: „ani z lewicą, ani z prawicą, frontem do świata pracy, bezrobocie a komunizm, surowe życie”. Generał na patrolu, który „byстрыm okiem ogarnął ogrom państwa, [...] żołnierski krok rozbija wszelkie przeszkody, [...] jest dobrym sternikiem [...] „przez rafy koralowe, fałszywe, skały podwodne, trąby morskie [te z opozycji] wiedzy powierzony sobie okręt państwowy ku błyskającej z dala latarni lepszego jutra, ku promieniującym konturom portu zwycięstwa w walce ze wszelkim złem o dobrobyt i potęgę Państwa”⁴⁰, radowano się zapowiedzią ukrócenia anarchii⁴¹. Natomiast wyśmiewany przez opozycję, ale i część sanacji okólnik Składkowskiego o traktowaniu Rydza-Śmigłego jako drugiej osoby w hierarchii państwowej spotkał się z aprobatą „Przeglądu”, gdyż „wychodzi poza sferę protokółarną, jest wyrazem instynktu politycznego, jest wypełnieniem woli Marszałka, wychodzi naprzeciw trudnościom”⁴². Wskazywano na osiągnięcie przez jego rząd równowagi budżetowej, wzrost wpływów z podatków, ograniczenie gospodarczych „wybujalności” w sferze lokalnej, przejmowanie przez państwo nierentownych gospodarstw rolnych – odejście od samarytanizmu, przesunięcie terminu rolnych zobowiązań podatkowych⁴³ i inne sukcesy gospodarcze, np. zagospodarowanie województw wschodnich⁴⁴, stworzenie potęgi morskiej⁴⁵. Podkreślano też „z troską władzy” sprawami obywateli, np. w kwestii likwidacji gminy Piski⁴⁶. Redakcja popierała organizacje powiązane z sanacją, takie jak: Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, Liga Morska i Kolonialna, Związek Legionistów, Związek Peowiaków, Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, Związek Oficerów Rezerwy, Związek Strzelecki, Związek Rezerwistów; nawoływała do wsparcia FON⁴⁷.

³⁸ *Wielka mowa programowa premiera pana Zyndram-Kościałkowskiego w Sejmie!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 8, 23 II 1936 r.; H.F., *Wieś źródłem kultury polskiej, na marginesie mowy premiera Kościałkowskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.

³⁹ *Do chleba przez pracę. Naczelne wezwanie mowy premiera Składkowskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 24, 14 VI 1936 r. O niewielkiej roli Składkowskiego w obozie władzy pisze A. Adamczyk, *Generał dywizji Felicjan Sławoj Składkowski (1885–1962). Zarys biografii politycznej*, Toruń 2002; swój stosunek do Marszałka opisuje premier w: F. Sławoj Składkowski, *Strzępy meldunków*, Warszawa 1936.

⁴⁰ *Generał na patrolu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.; M., *Jest tak, jak być powinno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 26, 28 VI 1936 r.; *Niezbędny kapitał*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 28, 28 VI 1936 r.

⁴¹ *Wymowne procesy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.; T., *Koniec bezkarności*, ibidem.

⁴² I.B., *Kropka nad i*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 30, 26 VII 1936 r.

⁴³ A., *Sytuacja jest dobra, budżet, wpływy i zaległe podatki*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.

⁴⁴ (Z) *Poważny krok na drodze naprawy naszej struktury gospodarczej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 49, 6 XII 1936 r.

⁴⁵ *Niech zalety dobrego marynarza staną się własnością dumy całego narodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.

⁴⁶ *Podróż inspekcyjna pana wojewody białostockiego gen. Pasławskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.

⁴⁷ *Musimy Polskę dobroić na morzu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.

W konwencji sanacyjnej obchodzono rocznice historyczne. Roczny kalendarz rozpoczynało powstanie styczniowe, które uczczono wypowiedzią weterana 1863 roku Mamerta Wandali, nawiązywano do powstań śląskich⁴⁸, przewrotu majowego⁴⁹, Konstytucji 3 maja, Święta Żołnierza⁵⁰. Święto listopadowe zostało uhonorowane relacją z „rewii wojskowej” w Warszawie z wyeksponowanym udziałem Rydza-Śmigłego, następcy Wskrzesiciela Polski, jego Ucznia i Wodza⁵¹.

Prezentowano życiorysy wybitnych piłsudczyków lub brano ich w obronę, np. gen. Orlicz-Dreszera, tuż po jego śmierci⁵², Adama Koca⁵³. Jednak nie pojawiał się w artykule np. „prawowity następca komendanta” Walery Sławek⁵⁴. Rzadko na łamach gościł też poseł Adam Kukliński.

Stronnictwo Narodowe głównym wrogiem państwa

„Tygodnik” to oręż antyendekcki⁵⁵. Stronnictwu Narodowemu niewyszukanym językiem zarzucano służalczość wobec Rosji, anarchię, fałsz, obłudę, kłamstwa, antysemityzm, zbrodnie etc.⁵⁶ Endeków przedstawiano jako: „ludzi bez wczoraj i ludzi bez jutra”⁵⁷, partyjnych kryminalistów⁵⁸, „paradujących w lokajskich liberjach za czasów caratu”⁵⁹, „demoralizatorów i kłamców zgangrenowanych chorobą opozycyjną, żółto-dziobów i więdnących starców spod znaku narodowej szmatki i zielonej płachetki, którzy w zaćmieniu umysłowym kroczą bezwiednie i fanatycznie na pasku opozycyjno-ludowych karierowiczów”⁶⁰, upowszechniających ducha niewiary we własne państwo⁶¹, „gangrenę oporu, bezprawia i buntu”⁶². Stronnictwu narodowemu (pisanemu małą literą) i „rozpolitykowanej części kleru” zarzucano, że usiłują zawłaszczyć sobie zwycięstwo Marszałka (15 sierpnia)⁶³. Krytycznie odnoszono się do wypowiedzi poli-

⁴⁸ W. Nechay, *Więź Śląska z Polską*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.

⁴⁹ *Przed lat dziesięciu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 22, 31 V 1936 r.

⁵⁰ A.L., *Święto całego Narodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.

⁵¹ *Wzniosłe chwile*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.

⁵² I.B., *Orlicz Dreszer, romantyk i realista*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 30, 26 VII 1936 r.; B. Zarzycki, *Testament śp. Pamięci gen. Orlicz-Dreszera*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 31, 2 VIII 1936 r.

⁵³ (Kos) *„Rewelacje” wymagające potępienia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 51, 20 XII 1936 r.

⁵⁴ W. Roszkowski, *Historia...*, op. cit., s. 75; D. Bunikowski, *Prawo hegemonia...*, op. cit., s. 242.

⁵⁵ (kabe) *Panowie z kawiarni*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 50, 13 XII 1936 r.

⁵⁶ *Przez fałsz do anarchii. Z przedwojennych praktyk endecji*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.

⁵⁷ I.B., *Oni wiedzą lepiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 30 VIII 1936 r.; *Przez fałsz do anarchii...*, op. cit.

⁵⁸ Fr. Gawroński, *Polityka prawa i rozumu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 38, 20 IX 1936 r.

⁵⁹ *Endecja przed sądem opinii publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III 1936 r.

⁶⁰ Fr. Gawroński, *Wara od Armii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.

⁶¹ *Tego tolerować nie wolno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 23, 7 VI 1936 r.

⁶² Fr. Gawroński, *Polityka...*, op. cit.

⁶³ Sz., *Ogłupianie wsi polskiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.; M.N., *Wojsko i społeczeństwo*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.; Sz., *Manifestacja polityczna endecji*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.

tyków endeckich, np. urodzonego w Drozdowie nieopodal Łomży profesora filozofii i działacza narodowego Wincentego Lutosławskiego⁶⁴.

Krytykowano inne partie, m.in. PSL, za „partyjnicwo”, np. poprzez „przywłaszczenie sobie” uroczystości w Nowosielcach (z udziałem Rydza-Śmigłego)⁶⁵, ale z uznaniem witano zjazd PSL w październiku 1936 roku: „przeniknęła w mózgi i serca świadomość, że naczelnym nakazem wszystkich przedsięwzięć, tak politycznych, jak i gospodarczych [...] jest utrzymywanie i wzmaganie sił Polski [...]”⁶⁶.

Oczywiście dla redakcji wrogiem byli komuniści. „Komintern [...] wyteżył wszystkie siły i fundusze, by przez zagarnięcie wsi w swe krwawe szpony uczynić wyłom w naszej państwowości [...] otumaniony front Ludowy, [...] szatański rehot Kominternu”. Na temat tej formacji F. Gawroński pisał: „Władza ma być silna, granatowy mundur policjanta, twarda i nieubłagana litera prawa, muszą uzyskać posłuch i uszanowanie, musi być spokój, ład i porządek, choćby kosztem ofiar, bo tego wymaga nasza lokalna siła obronna, nasz byt, nasze święte prawo polskie”⁶⁷.

Polityka zagraniczna Polski

Dużym zainteresowaniem tygodnika cieszyła się polityka zagraniczna jako „oparta na rozumie i prawie”, testament Piłsudskiego kontynuowany przez Józefa Becka, który „pozwała zachować Polsce silną niezależną pozycję międzynarodową” i prowadzi „ku dobru, potędze i świetności” – pisano w aspekcie konfliktu z Litwą⁶⁸ – gdzie nikt nam nie narzuci swojej woli, nie zdecyduje za nas.

Dostrzegając zagrożenie zewnętrzne, nawoływano do ofiarności na rzecz wzmocnienia obronności państwa⁶⁹. Niepokojąc się o Gdańsk, łamanie statusu Wolnego Miasta, wzywano do większej ofensywy dyplomatycznej i propagandowej Polski⁷⁰. Z odważną krytyką spotkała się olimpiada w Berlinie, pokazująca światu, jaką potęgą są Niemcy. „Drżycie narody, bójcie się potęgi Niemiec. Jeśli będziemy zabierali Austrię – siedźcie cicho, jeśli przyłączymy Gdańsk – to nie wolno wam go bronić, bo my jesteśmy siłą i zmiażdżymy was. Faszyzm hitlerowski wszystko może”⁷¹.

Na kanwie zabiegów Niemiec o odzyskanie utraconych kolonii „Przegląd” wzywał do starań o odstąpienie Polsce przez Francję Madagaskaru⁷² lub „uzyskanie dla Polski mandatu nad Palestyną, bowiem elementem emigracyjnym są w większości obywatele polscy”. Domagano się rozszerzenia naszego stanu posiadania w Paranie,

⁶⁴ R., *Filozof i uczyony przeciwko wysokozorganizowanej szkole powszechnej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.; T. Mróz, *Wincenty Lutosławski – rys biograficzny*, „Studia Łomżyńskie” 2006, t. XVII, s. 180–187.

⁶⁵ *Potęga autorytetu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 29, 19 VII 1936 r.

⁶⁶ (T.) *Nakazy jutra Polski*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 42, 18 X 1936 r.

⁶⁷ Fr. Gawroński, *Czerwona chmura*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 29, 19 VII 1936 r.; *Nowe formy ofensywy komunistów na Polskę*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 43, 25 X 1936 r.

⁶⁸ *Żywiolowy protest przeciwko barbarzyństwu Litwy; Manifestacja protestacyjna w Grajewie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 6, 9 II 1936 r.; *Walka z polskością na Litwie!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 8, 23 II 1936 r.

⁶⁹ H.D., *Aby nie było za późno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III 1936 r.

⁷⁰ K.R., *Gdańsk problemem drażliwym i niepokojącym*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 9 VIII 1936 r.

⁷¹ Fr. Grochocki, *Olimpiada*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 3 VIII 1936 r. Faszyzm to wojna – hasło zapożyczone z socjalistycznego „Robotnika”.

⁷² B. Zarzycki, *W przededniu ważnej sprawy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.

Paragwaju i innych egzotycznych krajach będących celem polskiego uchodźstwa. „Sprawa przyznania Polsce obszarów Kamerunu, tej byłej kolonii niemieckiej w zachodniej Afryce, i nabycia od Francji wyspy Madagaskaru zamyka ramy naszych hasel dnia dzisiejszego”⁷³.

Beznamiętnie pisano o kończącej się wojnie w Abisynii⁷⁴. Potępiono gen. Franco i w tym kontekście piętnowano faszyzm: „Groza faszystowska wisi nad Europą, grozę tę realizują Włochy i Niemcy w Hiszpanii”, przedstawiając ten ustrój jako wroga Kościoła, niszczyciela pokoju, demokracji, zwolennika obozów koncentracyjnych⁷⁵. Redaktor naczelny pod pseudonimem Franciszek Grochocki komplementował republikę „dającą sprawiedliwą reformę chłopom i robotnikom” i zapowiadał upadek Hiszpanii zobowiązanej do oddania części swoich terytoriów zamorskich państwu wspomagającym Franco⁷⁶. W następnym numerze pojawił się „artykuł dyskusyjny” i zamieszczono ripostę „jednego z czytelników”, który wskazywał na zagrożenie ze strony Kominternu i krwawe rządy komunistów pod obłudnymi hasłami poprawy doli robotników, „nieszczęścia w świecie sowieckim nadto znamy”⁷⁷. Pierwszy z wymienionych artykułów odbił się echem w kraju i wywołał krytykę „Dziennika Narodowego”, zarzucającego obronę komunistów hiszpańskich⁷⁸. „Cały kulturalny świat potępia komunistyczne barbarzyństwo w Hiszpanii, pismo łomżyńskie [...] wyraża wielki sentyment dla dzielnie broniących się mas robotniczo-chłopskich, a narodowców, obrońców duchowych i materialnych skarbów cywilizacji, nazywa zbirami kontrewolucji hiszpańskiej. Cóż to za pismo?” – zastanawia się redakcja⁷⁹ na szóstej stronie w lewym dolnym rogu, poświęconej doniesieniom z terenu. I odpowiada: „jest to pismo redagowane przez kierownika szkoły powszechnej w Łomży, pana Witolda Raganowicza. Pismo to subwencjonowane z funduszy publicznych⁸⁰ odznaczało się już poprzednio napaściami na duchowieństwo i narodowców. Gdy cała Polska usiłuje wszystkimi siłami opanować komunizm, p. Raganowicz, urzędnik państwowy i wychowawca młodzieży, gloryfikuje go. Oburzenie we wszystkich kołach społeczeństwa łomżyńskiego na wychowawcę młodzieży i kierownika nauczycielstwa jest ogromne”. Witold Raganowicz polemizował z „Dziennikiem Narodowym”, odcinając się od komunizmu, ale oskarżając też gen. Franco⁸¹. Natomiast redaktor odpowiedzialny IKC za napaść za TŁ został pozwany do odpowiedzialności sądowej.

Trafnie przewidywano atak na Czechosłowację: „Państwo czeskie stoi na liście ofiar hitlerowskich, jako jedno z pierwszych [...] Po całkowitym przełamaniu oporu Czechosłowacji nastąpi podział łupu, Niemcy zabiorą Czechy, a właściwie Morawy

⁷³ Idem, *Kolonialne zagadnienia Polski*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.; por. M.A. Kowalski, *Dyskurs kolonialny w Drugiej Rzeczypospolitej. Kierunki zainteresowań kolonialnych*, Warszawa 2010, s. 103–124.

⁷⁴ *Stosunki społeczne w Abisynii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.

⁷⁵ F. Grochocki (W. Raganowicz), *Hiszpania i faszyzm*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.

⁷⁶ *Prawda o Hiszpanii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 39, 27 IX 1936 r.

⁷⁷ (Jota) *Prawda o Hiszpanii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.

⁷⁸ *Przegląd Łomżyński w obronie komunistów hiszpańskich*, „Dziennik Narodowy” nr 275, 7 X 1936 r., s. 6.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Por. R. Kowalczyk, *Wczoraj i dziś prasy...*, op. cit., s. 136.

⁸¹ W. Raganowicz, *Do moich „Przyjaciół” spod znaku „Dziennika Narodowego”*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 41, 11 X 1936 r.

i Śląsk Opolski. Węgrzy wezmą Słowacczyznę i Ruś Zakarpacką”, Polska w zamian za neutralność otrzyma cały Śląsk Opolski⁸². Przy okazji wizyty ministra J. Becka w Londynie, komplementując polską politykę zagraniczną, wskazywano na jej ewolucję w kierunku zacieśnienia współpracy z Wielką Brytanią⁸³. W sojuszu rumuńsko-polskim upatrywano zaporę wobec eskalacji niemiecko-sowieckiej i czynnik wpływający na równowagę w tym regionie, kompensujący powiązania Czechosłowacji z Moskwą⁸⁴. Przy okazji wizyty Zyndrama-Kościąłkowskiego na Węgrzech zachwalano rzadę regenta Mikłosa Horthyego⁸⁵.

Sprawy wsi

Zawartość tygodnika wskazuje, że adresatem pozostawała głównie ludność wiejska, stanowiąca najwyższy odsetek w tej części województwa⁸⁶, w samym mieście zamieszkiwali właściciele sklepików oraz rzemieślnicy polscy i żydowscy⁸⁷. Wskazywano więc na działania rządów Kościąłkowskiego i Składkowskiego⁸⁸, „któremu bardzo zależy nad podniesieniem całego rolnictwa w Polsce”⁸⁹, poczynania wspierające rolnictwo⁹⁰, niwelowanie różnic między cenami towarów pochodzenia rolniczego i przemysłowego⁹¹. Przedstawiano obraz niestety odbiegający od rzeczywistości. Zdumienie na ubogiej wsi musiał wywołać list „drobnego rolnika z Jędrzejowskiego”, który przekonywał o „ogólnej i wyraźnej poprawie na wsi”. „Chłop czerpiąc wiedzę z radia przestał być ciemny. Dzięki nawet niewielkiej ubiegłorocznej podwyżce cen zboża, żywca, może nabywać towary przemysłowe, dzięki pomocy rządowej”, co sprzyja rozwojowi miast. Trend ten powinni utrwalić wszyscy rolnicy, przekonani, że nad nimi „czuwa rząd”⁹².

Upowszechniano zasady zdrowego żywienia poprzez konsumpcję warzyw⁹³, mleka, czystej wody⁹⁴. Upominano się o kulturę na wsi⁹⁵, biblioteki na wsi z tanią

⁸² *Dokąd zmierzają Niemcy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.

⁸³ *Polska i Anglia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.

⁸⁴ *Wizyta Antonescu w Polsce*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 48, 29 XI 1936 r.

⁸⁵ T. Różawski, *Polska i Węgry. Przed wizytą premiera Kościąłkowskiego w Budapeszcie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.

⁸⁶ Ludność wiejska w powiecie ostrołęckim stanowiła w 1931 r. 88,2% społeczności, podczas gdy w województwie 63,9%, a w kraju 72,9%. *Drugi powszechny spis ludności Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9.XII.1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Województwo białostockie*, Warszawa 1938.

⁸⁷ *Statystyka Zakładów Przemysłowych i Handlowych 1935 r.*, w: *Statystyka Polski*, ser. C, z. 89, Warszawa 1938; *Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej. Ludność i budynki oraz powierzchnia ogólna i użytki rolne: na podstawie tymczasowych wyników drugiego powszechnego spisu ludności z dn. 9.XII 1931 r.*

⁸⁸ *Wielka mowa programowa premiera...*, op. cit.; H.F., *Wieś źródłem kultury polskiej...*, op. cit.

⁸⁹ Piotr Dzierwiński, drobnym rolnik z Jędrzejowskiego, *Wzmacnia się i utrwala poprawa w rolnictwie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.

⁹⁰ H.F., *Wieś źródłem kultury polskiej...*, op. cit.

⁹¹ (kabe) *Napiętnowana spekulacja*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 44, 1 XI 1936 r.

⁹² Piotr Dzierwiński, drobnym rolnik z Jędrzejowskiego, op. cit.

⁹³ *Drogi dożywiania wsi*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.

⁹⁴ F.S. *Bezwodne pustynie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 28, 12 VII 1936 r.

książką, zachęcano młodzież do studiowania kierunków rolniczych i powrotu z wiedzą na wieś⁹⁶, by intensyfikować produkcję rolną, dzięki czemu taki świątły rolnik będzie „panem”, a nie „intruzem inteligencji miejskiej”⁹⁷. Na uwagę zasługuje głos za reformą rolną – rozparcelowaniem „schorowanej” wielkiej i średniej własności obszarów między małorolnych i bezrolnych i utworzeniem w „miejsce jednego wielkiego, a rozkładającego się gospodarstwa szeregu mniejszych dających się opanować”⁹⁸.

Oświata

Wymownie wspierano Towarzystwo Popierania Budowy Szkół Powszechnych, wzywając do prowadzenia zbiórek pieniędzy, kupowania cegiełek, organizowania imprez dochodowych. Relacjonowano podejmowane akcje, podawano też zebrane kwoty, zwłaszcza w czasie Tygodnia Szkoły Powszechnej⁹⁹, wskazywano na prooświatowe działania rządu, nawoływano do spełnienia „obywatelskiego obowiązku”¹⁰⁰, wskazywano na jednostkowe przykłady nieprawidłowości w funkcjonowaniu systemu edukacji¹⁰¹, upominano się o warunki pracy szkół¹⁰², zdejmując częściowo odpowiedzialność z państwa, by nałożyć ją na społeczeństwo i samorządy. Nawiązywano do ogólnokrajowej agitacji na rzecz szkolnictwa polskiego za granicą, na Litwie czy w Niemczech¹⁰³.

Bezrobocie

Radykalnie wypowiedziano się o bezrobociu, chociaż przedstawianym jako zjawisko obiektywne¹⁰⁴. Dostrzegano ukryte bezrobocie na wsi i jego wpływ na ograniczenie rozwoju rzemiosła, pisząc o pracach rządu zmierzających do poprawy sytuacji¹⁰⁵. O pomoc bezrobotnym apelował na łamach „Przeglądu” poseł Jan Walewski¹⁰⁶, po-

⁹⁵ H.F., *Wieś źródłem kultury polskiej...*, op. cit.; H.F., *Premj. Kościalkowski o kulturze narodowej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.

⁹⁶ *Czas obudzić rolnika polskiego. Czy inteligencja spełnia swoje zadanie?*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 43, 25 X 1936 r.

⁹⁷ (F.) *Synowie chłopcy na uniwersytetach*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 37, 13 IX 1936 r.

⁹⁸ B.K., *Trzeba to zmienić!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.

⁹⁹ *Budujemy szkoły*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 39, 27 IX 1936 r.; *Budowa szkół w powiecie łomżyńskim*, ibidem; *Tydzień szkoły publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.

¹⁰⁰ Ibidem; relacje: „Przegląd Ostrołęcki” nr 42, 18 X 1936 r.

¹⁰¹ Fr. Grochocki, *Bezskuteczne wołanie o szkołę. Od lat chłopci na próżno proszą o nauczyciela*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 3 VIII 1936 r.

¹⁰² *W jakich warunkach pracuje szkoła na wsi*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 6, 9 II 1936 r.; *Najpilniejsze potrzeby wsi w dziedzinie oświaty!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 7, 16 II 1936 r.; *Samorządy gminne i szkoły a akcja pomocy naukowych szkół powszechnych*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 9, 1 III 1936 r.; por. W. Wincenciak, *Oświata łomżyńska okresu międzywojennego (1918–1939)*, „Studia Łomżyńskie” 2000, t. XI, s. 23–45.

¹⁰³ *Walka o szkołę polską dla Polaków za granicą. Mobilizujemy całe społeczeństwo!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 5, 2 II 1936 r.

¹⁰⁴ I.S., *Los bezrobotnej młodzieży nauczycielskiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 9 VIII 1936 r.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

dobnie czyniławielokrotnie redakcja w kolejnych numerach¹⁰⁷. Powołano się nawet na doświadczenia „zachodniego sąsiada” i jego akcje „Winterhilf” i „Eintopfgericht” (obiad z jednego garnka)¹⁰⁸. Wieś też jest gotowa wspomóc bezrobotnych z miasta¹⁰⁹ – deklarowano.

Działy specjalne

Dwie strony tygodnika zajmowała polityka krajowa, międzynarodowa, jedną–dwie stanowiły informacje dnia codziennego z kraju: o czynnościach prezydenta, premiera, wodza naczelnego, uroczystościach centralnych, wizytach polityków za granicą. Następnie zamieszczano informacje codzienne, typu: podpalił, zabił, ukradł, pobił, ciekawostki¹¹⁰, odnotowywano zmiany na stanowiskach na opisywanych terenach, potępiano – co ważne – antyżydowskie ekscesy. Pozostałe strony zajmowały działy specjalne o charakterze utylitarnym charakterystycznym dla prasy sanacyjnej¹¹¹. Podstawowy – „Wiadomości Rolnicze” – zamieszczono w numerach 3–41 i 45–47, w pozostałych znajdowały się instruktażowe wzmianki, upowszechniające agrokulturę, kalendarze prac rolnych w zakresie upraw i hodowli, ponadto publikowano: „Wiadomości Gospodarcze” (numery 3–5, 8, 12, 16, 43), „Przegląd Sportowy” (6, 8, 10, 12, 14, 16, 17, 23, 33). Potem pojawiały się jednorazowe informacje sportowe. W numerach 41–52 ukazywało się „Życie Rezerwisty” pod redakcją referatu prasowego Zarządu Powiatowego Związku Rezerwistów, ponadto „Echo Strzeleckie” (numery 5, 9, 13, 14, 18, 22, 27), „Siew Młodej Wsi Łomżyńskiej” (10, 15, 20), „Spółdzielczość”¹¹² (krótkie informacje prawie w każdym numerze), „Ustrój Samorządowy”¹¹³, „Przegląd Morski” (25, 26). Dopiero w numerach 50 i 52 pojawiła się cała strona ogłoszeń.

Przesycone poważnym językiem politycznym artykuły uatrakcyjniały felietony satyryczno-polityczne F. Gawrońskiego¹¹⁴ czy humor¹¹⁵.

Zakończenie

„Przegląd Ostrołęcki” – mutacja „Przeglądu Łomżyńskiego” – jest pozytywnym przykładem politycznego oddziaływania na obywateli w powiecie ostrołęckim celem pozyskania poparcia dla rządów pomajowych. Transmitowanie treści politycznych

---

¹⁰⁷ (KS) *Bezrobotny nie może w Polsce zaznać głodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 18 X 1936 r.; *Zorganizowana ofiarność i obywatelska kontrola*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 48, 29 XI 1936 r.; *Bracia Rodacy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 18, 3 V 1936 r.

¹⁰⁸ *Nie jałmużna – lecz obowiązek*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 44, 1 XI 1936 r.

¹⁰⁹ Stach Winczura, rolnik z Lubelskiego, *Pomoc wsi dla bezrobotnych*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 46, 15 XI 1936 r.

¹¹⁰ „pies, który na noc musi dostać jabłko, gdzie zimuje mucha, przepis na długowieczność, jak prac płamy...” etc.

¹¹¹ T. Milczarek, *Prasa w systemie politycznym Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, op. cit., s. 41.

¹¹² A.W., *Spółdzielczość*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 15, 12 IV 1936 r.

¹¹³ Andrzej Chojnacki, *Ustrój samorządu terytorialnego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 13, 14, 15.

¹¹⁴ Fr. Gawroński, *Tylko marzenia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.; *Oplata w naturze*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 3, 16 VIII 1936 r.

¹¹⁵ „Mała Zosia nie chce umyć twarzy. – Bądź grzeczna – upomina babcia – gdy byłam taka jak ty, zawsze myłam buzię. – No i popatrz, jak ona teraz wygląda – odpowiada dziewczynka”.

w połączeniu z poradami użytecznymi w gospodarstwie miało stanowić alternatywę dla metod „brzeskich”. Ukazywał się w terenie trudnym politycznie, zdominowanym przez endecję wspieraną przez łomżyńską kurię biskupią. Mimo wartościowych treści instruktażowych dotyczących rolnictwa i przystępnego języka upadł, tak jak i gazeta macierzyńska „Kurier Łomżyński”. Zainteresowanie historyka wzbudza trafność ocen dotyczących polityki zagranicznej Polski. Postępowo brzmiały też wypowiedzi w sprawie bezrobocia.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Adamczyk A. 2002.** *Generał dywizji Felicjan Sławoj Składkowski (1885–1962). Zarys biografii politycznej*, Toruń.
- Bandrowski J. 1936.** *Pod Belwederem. O Józefie Piłsudskim*, Warszawa.
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M. 2001.** *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa.
- Borkowska-Bagińska E., Krasowski K., Lesiński B., Walechowicz J. 1994.** *Historia państwa i prawa Polski. Zarys wykładu*, Poznań.
- Brzoza C., Sowa A.I. 2006.** *Historia Polski 1918–1945*, Kraków.
- Bunickowski D. 2008.** *Prawo hegemonu w Polsce piłsudczykowskiej*, w: M. Wołos, K. Kania (red.), *Polska bez Marszałka Piłsudskiego, zbiór studiów*, Toruń.
- Chojnowski A. 1992.** *Ignacy Mościcki, prezydent Rzeczypospolitej 1 VI 1926 – 30 IX 1939*, w: A. Chojnowski, P. Wróbel, *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Cichoracki P. 2005.** *Legenda i polityka. Kształtowanie się wizerunku Marszałka Józefa Piłsudskiego w świadomości zbiorowej społeczeństwa polskiego w latach 1918–1939*, Kraków.
- Danis H. 1989.** *Zachowania wyborcze ludności powiatu ostrołęckiego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r.*, mps, Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrołęce, Ostrołęka.
- Galiński A. 1939.** *Marszałek Józef Piłsudski budowniczy Polski. Próba charakterystyki, Materiał dla szkół i dla urządzających obchody ku czci Józefa Piłsudskiego*, Poznań.
- Golota J. 1998.** „Mazur”. *Makowski tygodnik polityczno-społeczny i zawodowy*, „Zeszyty Naukowe OTN”, nr 12.
- Habielski R. 2009.** *Polityczna historia mediów Polsce w XX wieku*, Warszawa.
- Hein-Kircher H. 2008.** *Kult J. Piłsudskiego i jego znaczenie dla państwa polskiego, 1926–1939*, Warszawa.
- Illakowiczówna K. 1939.** *Wiersze o Marszałku Józefie Piłsudskim*, Warszawa.
- Jeżewski K.A. (red.). 1988.** *W blasku legendy*, Paryż.
- Jędruszczak T. 1963.** *Piłsudczycy bez Piłsudskiego*, Warszawa.
- Kallas M. 1996.** *Historia ustroju Polski*, Warszawa.
- Kowalczyk R. 2002.** *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*, Poznań.
- Kowalski M.A. 2010.** *Dyskurs kolonialny w Drugiej Rzeczypospolitej. Kierunki zainteresowań kolonialnych*, Warszawa.
- Krzywicki L. (red.). 1921.** *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, Warszawa.

- Księga zbiorowa** ku czci Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w dniu Jego Imienin, Warszawa 1935.
- Łojek J., Myśliński J., Władyka W. 1988.** *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa.
- Majecki H. 1993.** *Obóz sanacyjny w Łomżyńskim w latach 1928–1939*, „Studia Łomżyńskie”, z. IV.
- Milczarek T. 2009.** *Prasa w systemie politycznym Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, Sosnowiec.
- Mróz T. 2006.** *Wincenty Lutosławski – rys biograficzny*, „Studia Łomżyńskie”, t. XVII.
- Notkowski A. 1987.** *Prasa w systemie propagandy rządowej w Polsce (1926–1939). Studium techniki władzy*, Warszawa–Łódź.
- Paczkowski A. 1980.** *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980.
- Piłsudski J. 1989–1991.** *Rozkaz do żołnierzy 22 maja 1926 r.*, w: J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe*, t. IX, Warszawa.
- Pobóg-Malinowski W. 1956.** *Najnowsza historia polityczna Polski 1964–1945*, Londyn.
- Roszkowski W. 2006.** *Historia Polski 1914–2005*, Warszawa.
- Rzepeccy T. i W. 1923.** *Sejm i Senat 1922–1927*, Poznań.
- Rzepeccy T. K. 1928.** *Sejm i Senat 1928–1933*, Poznań.
- Sejm i Senat 1935/1940*, Warszawa 1936.
- Sieroszewski W. (red.). 1934.** *Idea i czyny Józefa Piłsudskiego*, Warszawa.
- Składkowski F.S. 1936.** *Strzępy meldunków*, Warszawa.
- Skwarczyński A. 1931.** *Myśli o nowej Polsce*, Warszawa.
- Wincenciak W. 2000.** *Oświata łomżyńska okresu międzywojennego (1918–1939)*, „Studia Łomżyńskie”, t. XI.

Dokumenty

- „Biuletyn społeczno-polityczny” nr 11, 1936, AAN, MSW, Dep. II Polityczny, sygn 929.
- CAMSW UWB 424/25, k. 82, 99.
- Drugi powszechny spis ludności Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 XII 1931 r. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność, Województwo białostockie*, Warszawa 1938.
- Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej. Ludność i budynki oraz powierzchnia ogólna i użytki rolne: na podstawie tymczasowych wyników drugiego powszechnego spisu ludności z dn. 9 XII 1931 r.*
- Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 5 i 12 listopada 1922, Warszawa 1926
- Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu odbytych w dniu 4 i 11 marca 1928 r., w: *Statystyka Polski*, t. X, Warszawa 1930.
- Statystyka wyborów do Sejmu i Senatu z dnia 16 i 23 listopada 1930 r., w: *Statystyka Polski*, ser. C, z. 4, Warszawa 1935.
- Statystyka Zakładów Przemysłowych i Handlowych 1935 r.*, *Statystyka Polski ser. C*, z. 89, Warszawa 1938

Prasa

- A. *Sytuacja jest dobra, budżet, wpływy i zaległe podatki*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.
- A.L., *Święto całego Narodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.
- A.W., *Spółdzielczość*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 15, 12 IV 1936 r.
- B.K., *Trzeba to zmienić!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.
- B.N., *Wskazania*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 21, 9 VIII 1936 r.
- Bracia Rodacy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 18, 3 V 1936 r.
- Budowa szkół w powiecie łomżyńskim*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 39, 27 IX 1936 r.
- Budujemy szkoły*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 39, 27 IX 1936 r.
- Andrzej Chojnacki, *Ustrój samorządu terytorialnego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 13, 14, 15.
- Czas obudzić rolnika polskiego. Czy inteligencja spełnia swoje zadanie?*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 43, 25 X 1936 r.
- Do chleba przez pracę. Naczelne wezwanie mowy premiera Składkowskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 24, 14 VI 1936 r.
- Dokąd zmierzają Niemcy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.
- Dostojny Solenizant*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 11, 15 III 1936 r.
- Drogi dożywiania wsi*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.
- Endecja przed sądem opinii publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III 1936 r.
- (F.) *Synowie chłopscy na uniwersytetach*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 37, 13 IX 1936 r.
- Fr. Gawroński, *Czerwona chmura*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 29, 19 VII 1936 r.
- Fr. Gawroński, *Polityka prawa i rozumu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 38, 20 IX 1936 r.
- Endecja przed sądem opinii publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III.1936 r.
- F. Gawroński, *Przysposobienie Wojskowe*, „Przegląd Ostrołęcki”, nr 43, 25 X 1936 r.
- Fr. Gawroński, *Tylko marzenia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.
- Fr. Gawroński, *Wara od Armii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.
- General na patrolu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.
- Fr. Grochocki, *Bezszykowne wołanie o szkołę. Od lat chłopcy na próżno proszą o nauczyciela*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 3 VIII 1936 r.
- Fr. Grochocki, *Olimpiada*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 3 VIII 1936 r.
- F. Grochocki (W. Raganowicz), *Hiszpania i faszyzm*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.
- F.S., *Bezwodne pustynie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 28, 12 VII 1936 r.
- H.D., *Aby nie było za późno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 12, 22 III 1936 r.
- H.F., *Premj. Kościatkowski o kulturze narodowej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.
- H.F., *Więź źródłem kultury polskiej, na marginesie mowy premiera Kościatkowskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.
- Hold Wielkości*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.
- I.B., *Kropka nad i*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 30, 26 VII 1936 r.
- I.B., *Oni wiedzą lepiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 35, 30 VIII 1936 r.
- I.B., *Orlicz Dreszer, romantyk i realista*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 30, 26 VII 1936 r.
- I.B., *Wielka treść*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 31, 2 VIII 1936 r.
- I.S., *Los bezrobotnej młodzieży nauczycielskiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 9 VIII 1936 r.
- (Jota) *Prawda o Hiszpanii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.

- (kabe) *Napiętnowana spekulacja*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 44, 1 XI 1936 r.
- (Kabe) *Matka i serce syna*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 19, 17 V 1936 r.
- (kabe) *Panowie z kawiarni*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 50, 13 XII 1936 r.
- K.O., *Masy chłopskie mają wytyczoną drogę*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.
- (Kos) *„Rewelacje” wymagające potępienia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 51, 20 XII 1936 r.
- (Kos) *Źródło siły i stabilności*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 50, 13 X 1936 r.
- K.R., *Gdańsk problemem drażliwym i niepokojącym*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 9 VIII 1936 r.
- (KS) *Bezrobotny nie może w Polsce zaznać głodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 32, 18 X 1936 r.
- Ludzie i przyzwyczajenia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 28, 19 VII 1936 r.
- M., *Jest tak, jak być powinno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 26, 28 VI 1936 r.
- M.N., *Wojsko i społeczeństwo*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.
- Musimy Polskę dozbroić na morzu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.
- Najpilniejsze potrzeby wsi w dziedzinie oświaty!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 7, 16 II 1936 r.
- W. Nechay, *Więź Śląska z Polską*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 13, 29 III 1936 r.
- Nie jałmużna – lecz obowiązek*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 44, 1 XI 1936 r.
- Niech zalety dobrego marynarza staną się własnością dumy całego narodu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.
- Niezbędny kapitał*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 28, 28 VI 1936 r.
- Nowe formy ofensywy komunistów na Polskę*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 43, 25 X 1936 r.
- Od redakcji*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 3, 29 I 1936 r.
- Oplata w naturze*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 3, 16 VIII 1936 r.
- Piotr Dzierwiński, drobny rolnik z Jędrzejowskiego, *Wzmacnia się i utrwała poprawa w rolnictwie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.
- Podróż inspekcyjna pana wojewody białostockiego gen. Paślawskiego*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.
- Polska i Anglia*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.
- Potęga autorytetu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 29, 19 VII 1936 r.
- Prawda o Hiszpanii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 39, 27 IX 1936 r.
- Prezydent Ignacy Mościcki*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 5, 2 II 1936 r.
- Przed lat dziesięciu*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 22, 31 V 1936 r.
- Przegląd Łomżyński w obronie komunistów hiszpańskich*, „Dziennik Narodowy” nr 275, 7 X 1936 r.
- Przez fałsz do anarchii. Z przedwojennych praktyk endecji*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 14, 5 IV 1936 r.
- R., *Filozof i uczonego przeciwko wysokozorganizowanej szkole powszechnej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 21 VI 1936 r.
- W. Raganowicz, *Nowa Karta dziejów*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 45, 8 XI 1936 r.
- W. Raganowicz, *Do moich „Przyjaciół” spod znaku „Dziennika Narodowego”*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 41, 11 X 1936 r.
- Rodowód konstytucji kwietniowej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 17, 26 IV 1936 r.
- (R) *Myśli świąteczne*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 52, 27 XII 1936 r.
- T. Różawski, *Polska i Węgry. Przed wizytą premiera Kościalkowskiego w Budapeszcie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.

- (R.W.) *Obskurantyzm Tryumfujący. Sztuka malarska na cenzurowanym wojującym obskurantyzmie. Braciszkwie z „Małego Dziennika” uważają macierzyństwo za pornografię*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 45, 8 XI 1936 r.
- Samorządy gminne i szkoły a akcja pomocy naukowych szkół powszechnych*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 9, 1 III 1936 r.
- Stach Winczura, rolnik z Lubelskiego, *Pomoc wsi dla bezrobotnych*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 46, 15 XI 1936 r.
- Stosunki społeczne w Abisynii*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 16, 19 IV 1936 r.
- Sz., *Manifestacja polityczna endecji*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 34, 23 VIII 1936 r.
- Sz., *Ogłupianie wsi polskiej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.
- T., *Koniec bezkarności*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.
- (T.) *Konieczne skupienie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 36, 6 IX 1936 r.
- (T.) *Nakazy jutra Polski*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 42, 18 X 1936 r.
- Tego tolerować nie wolno*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 23, 7 VI 1936 r.
- Tradycja – świadectwem mocy trwania i źródłem siły twórczej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 15, 12 IV 1936 r.
- Tydzień szkoły publicznej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 40, 4 X 1936 r.
- Uroczystości żałobne w dniu 12 maja r.b.*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 18, 3 V 1936 r.
- W 73 rocznicę powstania styczniowego. Wolność i Niepodległość*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 4, 26 I 1936 r.
- Walka o szkołę polską dla Polaków za granicą. Mobilizujemy całe społeczeństwo!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 5, 2 II 1936 r.
- Walka z polsnością na Litwie!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 8, 23 II 1936 r.
- Wielka mowa programowa premiera pana Zyndram-Kościałkowskiego w Sejmie!*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 8, 23 II 1936 r.
- Wizyta Antoniescu w Polsce*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 48, 29 XI 1936 r.
- W jakich warunkach pracuje szkoła na wsi*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 6, 9 II 1936 r.
- W.R., *A kiedy nadejdzie dzień 19 marca*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 11, 15 III 1936 r.
- W.R., *Złożmy Hold*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 25, 7 VI 1936 r.
- Wymowne procesy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 27, 5 VII 1936 r.
- Wzniosłe chwile*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.
- (Z) *Poważny krok na drodze naprawy naszej struktury gospodarczej*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 49, 6 XII 1936 r.
- B. Zarzycki, *Kolonialne zagadnienia Polski*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 47, 22 XI 1936 r.
- B. Zarzycki, *Testament śp. Pamięci gen. Orlicz-Dreszera*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 31, 2 VIII 1936 r.
- B. Zarzycki, *W przededniu ważnej sprawy*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 33, 16 VIII 1936 r.
- Zorganizowana ofiarność i obywatelska kontrola*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 48, 29 XI 1936 r.
- Żywiłowy protest przeciwko barbarzyństwu Litwy; Manifestacja protestacyjna w Grajewie*, „Przegląd Ostrołęcki” nr 6, 9 II 1936 r.

STRESZCZENIE

W artykule omówione są działania lokalnych działaczy politycznych gloryfikujących rządu sanacyjny personifikowane z Józefem Piłsudskim, Edwardem Rydzem-Śmigłym, Marianem Zyndramem-Kościałkowskim i Felicjanem Sławojem Składkowskim.

skim. Przytoczone zostały komentarze dotyczące poczynań rządów oraz opinie wrogie wobec endecji i innych stronnictw politycznych. Treści dotyczące agrokultury i społeczne zostały tylko zasygnalizowane, mimo iż dominowały w tygodniku. Analiza została przeprowadzona w oparciu o merytoryczną zawartość czasopisma oraz literaturę przedmiotu w odniesieniu do lokalnych i centralnych wydarzeń społeczno-gospodarczych i politycznych w latach trzydziestych ubiegłego wieku.

SŁOWA KLUCZOWE: polski system polityczny 1918–1939, prasa lokalna, Ostrołęka

SUMMARY

The article describes the local governments' activists who glorified policy of "sanacja" implemented by Józef Piłsudski, Edward Rydz-Śmigły, Marian Zyndram-Kościółkowski and Felicjan Sławoj Składkowski. It contains comments on the actions of governments and opinions hostile to the National-Democratic Party and other political parties. Social and agricultural issues are only indicated, although they dominated in the press. The analysis was based on the content of the magazines and literature in relation to the social, economic and political events in the 30s of the XX century.

KEYWORDS: Polish political system 1918–1939, local press, Ostrołęka